

в яких розкриває жахіття репресій над інтелігенцією, насилля, не законні дії влади, а згодом ці твори потрапили за кордон де їх було опубліковано.

Література

1. Бажан О. Провісник духовності свободи. Наукові записки : Історичні науки. Київ : 2008. 49 с.
2. Борець за вільну Україну. До 70-річчя від дня народження В. М. Чорновола. Календар знаменних і пам'ятних дат. К. : 2007. 24 грудня. С. 249 –253.
3. В'ячеслав Чорновіл: Біографія. Статті. Цитати. / від. за вип. Р. Сушко. К., 2007. 36 с. : іл.
4. Галицька-Дідух Т. Дисидентський рух на Прикарпатті наприкінці 50-х – в середині 80-х рр. XX ст. Історія України. 2012. № 9 –10. С. 13 –17.
5. Гречуха І. В. Про витоки Народного Руху України. Народний Рух України: місце в історії та політиці : матеріали III Всеукраїнської конференції м. Одеса, 10–11 вересня 1998 р. Одеса : Астропринт, 1998. С. 18 –20.
6. Документи Загального відділу ЦК Компартії України. Довідка Адміністративного відділу ЦК Компартії України, листи, інформації обкомів Компартії України, Прокуратури УРСР, Верховного суду УРСР, МОП УРСР – про проведені заходи боротьби зі злочинністю, про грубе порушення законності над Чорноволом В. М. та інших питань (13.01.1967 – 30.12.1967). ЦДА-ГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 24. Спр. 6306. Арк. 101.
7. Хейфец М. В'ячеслав Чорновіл – зеківський генерал. Хроніка таборових буднів. К., 1991. 140 с.
8. Чорновіл В. Твори : у 10-ти т. Літературознавство. Критика. Журналістика / упоряд. Валентина Чорновіл. К. : Смолоскип, 2002. Т. 1. 640 с.
9. Чорновіл В. Твори : у 10-ти т. «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму». Матеріали та документи 1966–1969 рр. / упоряд. Валентина Чорновіл. К. : Смолоскип, 2003. Т. 2. 908 с.
10. Чорновіл В. Твори : у 10-ти т. Статті, виступи, інтерв'ю (березень 1990 – грудень 1992) / упоряд. Валентина Чорновіл. К. : Смолоскип, 2011. Т. 7. 1080 с.
11. Чорномаз Б. Дисидентство шістдесятих: спадкоємність мети національно-визвольних змагань. Пам'ять століть. 2001. № 4. С. 138 –143.

УДК 94(477.83) «1947»

ДЕПОРТАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ДРОГОБИЧЧИНИ 21 ЖОВТНЯ 1947 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗВІТУ ОУН)

Руслана Попп,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

Проаналізовано інформацію про масову депортацію населення Дрогобиччини 21 жовтня 1947 р., яка подана у звіті ОУН. Доведено, що відомості підпільників викривають злочинну політику радянської системи на західних землях України у перші повоєнні роки.

Ключові слова: *Дрогобиччина, депортаційна акція, звіт, ОУН та УПА, радянська система.*

The information on the mass deportation of the population of Drohobych on October 21, 1947, which was submitted in the OUN report, was analyzed. It is proved that the information of the underground exposes the criminal policy of the Soviet system in the western lands of Ukraine in the first postwar years.

Keywords: *Drohobych region, deportation action, report, OUN and UPA, Soviet system.*

21 жовтні 1947 р. розпочалася масштабна депортація населення західних областей України, операція «Захід». Радянська система, що відновлювалася / утверджувалася в краї, ставила за мету, остаточно здолати супротив ОУН та УПА, позбавити його соціальної підтримки.

Депортації, як засіб боротьби з ОУН та УПА, висвітлюються у багатьох працях присвячених українському визвольному руху. Й. Надольський безпосередньо аналізує причини, методи та етапи проведення депортацій із західно-українських земель. Підготовку, здійснення, масштаби операції «Захід» розкривають у своїх дослідженнях О. Бажан, А. Когут [1], [4]. Актуальним сьогодні є і регіональний аспект проблеми [3], [5], [7].

Нашою метою було висвітлити погляд на події депортаційної акції 21 жовтня 1947 р. з боку учасників українського націоналістичного підпілля. Звіт ОУН про виселення населення Дрогобицького району зберігається у Галузевому державному архіві СБУ України (фонд 13, справа 376, том 78, арк. 372–391). Цитати в публікації подаються зі збереженням стилю оригіналу.

Українське підпілля чітко усвідомлювало мету виселень, які здійснювала радянська система. У звіті наголошується, що «московсько-більшовицькі наїзники, щоб викоринити духовні та моральні надбання українського народу мимо арештування, побоїв, засудів й інших методів терору, стосують один з найбільш підлих методів, які українська історія зазнала лише за татарського лихоліття. Вони висилають свідомий український елемент у далекі Сибірські тайги, засуджуючи цих на повільне конання в холоді, голоді при важкій роботі» [2, арк. 372].

Інформація у звіті ОУН доводить, що повстанці ще з весни 1947 р. підозрювали про акцію, «бо вже від тоді більшовицьке мГБ-мвд підготовляли списки населення при допомозі своїх секретних агентів-падлюк, призначеного на вивіз» [2, арк. 372]. Радянські спецслужби також збирали дані про майно, постійне місце перебування людей, які були визначені на вивезення. Чутки про можливе виселення поширювалися між населенням. Незважаючи на секретність, самі організатори, за певних обставин, вибовкували інформацію. У звіті, як приклад, наводиться факт, коли другий секретар Меденицького районного комітету партії «в часі пиття горілки з одним головою сільської ради, казав про те, що осінню буде вивіз і будуть вивозити родини підозрілих у співпраці з повстанцями-революціонерами» [2, арк. 372]. Підпільники повідомляють, що доказом наближення операції було те, що в населених пунктах, з яких планувалася депортація, на початку жовтня 1947 р. прибули гарнізони внутрішніх військ МВС, які заарештовували людей, описували майно, організовували засідки проти повстанців. Щоб замаскувати свої дії, затримували багатьох, не тільки запідозрених у зв'язках з ОУН та УПА чи членів їх родин. Таку тактику підпільники порівнюють з вовком в овечій шкурі, який хоче «скоріше схопити ягня» [2, арк. 372].

День 21 жовтня 1947 р. підпільники назвали – днем «злочинного морду» [2, арк. 372]. Із звітних матеріалів випливає, що до операції були задіяні сили МДБ та МВС «червонопагонники», керували «уповноважені по висилці», [2, арк. 381]. Допомога чекістам «стрибки» (учасники винищувальних батальйонів) [2, арк. 374, 377, 381]. Залучали також і сільський актив [2, арк. 375]. У матеріалах звіту їх збірно називають «большевики».

За повідомленням підпільників, операція «Захід», розпочалася на Дрогобичині о 3 годині ночі, коли люди ще міцно спали. Радянські силовики у кожному селі ділилися на окремі групи, оточували заздалегідь визначені помешкання, в які дуже часто вдиралися силою, розбивши вікна чи двері, наказували збиратися у дорогу [2, арк. 372; 377; 385]. В такій ситуації люди поводили себе по-різному. Згадується випадок, коли жителька села Далява спитала «большевиків», чому вони так довго не приходили, що чекала їх ще з вечора, на що вони відповіли: «Запекла бандерівка навіть на Сибір не боїться їхати» [2, арк. 380]. Більшість були розгублені, не хотіли збиратися, при цьому плакали, обурювалися, проклинали та обзивали своїх кривдників, навіть, втрачали свідомість [2, арк. 376; 385; 386; 388]. Всіх, хто намагався

опиратися, просився не висилати, чи пробував тікати, виганяли з домівок «голими і босими», навіть діти були в «одних сорочинках», жорстоко били [2, арк. 376; 383; 386; 388; 389]. У селі Нижні Гаї чергою автомата розстріляли жінку та кинули під тин, а її побитого і напівголого чоловіка забрали зі собою [2, арк. 379]. Не зважали на дітей, немічних, хворих та літніх людей. Старші люди часто просили, щоб з ними відразу розправитися, щоб вони померли на власній землі, на що «большевики» відповідали: «по што вбивать, самі подохнете» [2, арк. 382]. Підпільники з жалем зауважують, атмосфера була гнітючою «було чути крики, зойки, плач і іншого роду голоси, немов би провалився світ», але болісні відчуття, поєднувалися з відчуттями ненависті до ворога [2, арк. 377, 375].

Селян зганяли, звозили на машинах та підводах на збірні пункти, які були біля сільських рад, там люди часто довго чекали на подальше транспортування, «в часі такого стояння виселенці дуже помокли і померзли, бо в цей час падала сніжниця» [2, арк. 377, 373]. Повідомлення з різних сіл Дрогобиччини доводять, що людям свідомо не давали часу зібратися, взяти з собою елементарні харчі та одяг, не дозволили брати жодні передачі від своїх односельчан, які сходилися до збірних пунктів і намагалися хоча б якось допомогти [2, арк. 378, 379, 381; 382, 383, 384, 386, 387, 389]. Куртку і чоботи, які своїй сусідці приніс сусід на збірний пункт у селі Орів, «большевики» вирвали з його рук і викинули в ріку, «набили і нагнали додому» [2, арк. 377]. У Доброгостові селяни вигукували: «ви нас так висвободили, що нині з наших хат викидуєте нас без куска хліба» [2, арк. 374]. Одну жінку в Уличному, яка обурювалася, чому їй не дали можливість взяти харчі, «большевик» вдарив прикладом, що вона аж упала, і пригрозив: «Як ще будеш ругатися, проколю багнетом. Бандитко». Депортованих висаджували на вантажівки, підводи і під охороною доправляли на залізничну станцію міста Дрогобича. По дорозі, боячись супротиву, військові постійно стріляли угору [2, арк. 272]. Односельчан відганяли від виселенців, не давали можливості попроситися [2, арк. 377, 383, 387]. У Волі Якубовій селяни намагалися закидати на від'їжджаючі підводи «харчі та одягу», які принесли для тих, кого вивозили, «та большевики почали стріляти селянам понад голови так, що селяни мусіли відступити від підвод», але все рівно проводжали своїх односельців аж за село [2, арк. 387].

Підпільники показують як люди намагалися все це пережити, наводять їх безпосередні висловлювання. При від'їзді селяни-«виселенці» з Михайлевич вигукували до своїх односельців: «Не плачте за нами, ми там скорше можемо пережити ніж ви тут» [2, арк. 381], а з Орова зверталися з пророчими словами: «Не сумуйте, не плачте за нами, прийде час, що ми знову повернемося на свою рідну землю, а за всі наші знущання та кривди прийде ворогові відплата» [2, арк. 381]. Мужчини з Снятинки «трималися твердо, гордо гляділи в очі ворога, а жінки, діти плакали» [2, арк. 387]. 85-літня Куцик Катерина з села Далява по дорозі «співала пісні» [2, арк. 380]. В Почаєвичах людям, які жаліли своїх односельців, «большевик» сказав: «Не плачте незадовго і ви туди поїдете» [2, арк. 383].

Підпільники повідомляють про те, що чекісти «грабували селянське добро», «все що було краще забрали собі», «речі малі величиною, але багаті якістю» [2, арк. 374, 375, 378]. У Болехівцях «ловили курей, гусей, кроликів, стріляли за ними», в Орові розбирали вулики [2, арк. 383, 377].

На залізничній станції Дрогобича людей запроторювали до вагонів, які були диярві, брудні та смердючі, перед тим ними перевозили худобу, вугілля, «кайніт» (добриво) [2, арк. 377]. Вагони закривали і забивали дошками [2, арк. 379]. Заганяли у вагони по 40-50 осіб, тому не було зовсім місця та повітря. В «заколючених вагонах було чути крики та плач дітей та жінок», але люди намагалися триматися [2, арк. 379]. Так, селяни з Трускавця та

Модрич «співали українські революційні пісні», на що большевики говорили: «...пождіть лише, вам відхочеться, як зголоднієте» [2, арк. 374, 384]. Людей на станції протримали до 23 жовтня. Тоді о 5 годині ранку транспорт з «виселенцями» рушив з Дрогобича у «глибину тюрми народів СРСР». У звіті повідомляється, що населення з Дрогобиччини депортувалося в Молотовську область СРСР [2, арк. 390].

Важливою є інформація підпільників про масштаби депортаційної акції. У звіті наводяться цифри по окремих населених пунктах Дрогобицького району, скільки родин та їх членів планувалося вислати, а скільки вислали. Розбіжностей майже не було, «большевики» чітко виконували рознарядку. Як виняток, можна назвати село Почаєвичі, з якого планували депортувати 4 родини, вивезли – 1, бо дві не застали на місці, вони заховалися заздалегідь; одну звільнили на вокзалі; трьом чоловікам вдалося втекти вже по дорозі на заслання за Стриєм [1, арк. 383]. За підрахунками підпільників з Дрогобича депортували приблизно 150-170 родин: з Дрогобицького району виселили 575 родин (1155 осіб), серед них жінки з дітьми (765 осіб), чоловіки (390 осіб), діти (до 15 років) – 391 особа. Наголошується, що це не повні дані, бо, інформації з деяких сіл повстанці не мали. А з села Солонське тоді взагалі нікого не депортували. За радянськими даними із залізничної станції Дрогобича 23 жовтня 1947 р. було відправлено 1634 особи «спецконтингенту» [1, с. 138].

Дорога на заслання була надзвичайно тяжкою, не всі доїхали, «з голоду і замерзло з морозу 18 осіб, в тому числі 7 чоловік, 9 жінок і 2 дітей» [2, арк. 391].

Отже, інформація подана у звіті ОУН про переселенську акцію населення Дрогобицького району 21 жовтня 1947 р., є важливим доказом злочинної політики радянської системи на західних землях України у перші повоєнні роки. Лише залучення до наукового обігу раніше заборонених джерельних матеріалів, дасть можливість об'єктивно висвітлити методи, якими радянська система нищила українську націю.

Література

1. Бажан О. Операція «Захід» – апогей депортаційних акцій радянських спецслужб на західноукраїнських землях (1940-1950-ті роки). Реабілітовані історією. Львівська область / упоряд.: Савчак В. М. (керівник) [та ін.]. Л.: Астролябія, 2014. Кн. 2. С. 127–141.
2. Звіт з виселенчої акції 21.X.1947. ГДА СБУ (Галузевий державний архів Служби безпеки України). Ф.13. Спр. 376. Т. 78. Арк. 372–391.
3. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945-1954). : монографія. Дрогобич: Посвіт, 2016. 696 с.
4. Когут А. Операція «Захід» у контексті радянських депортацій із Західної України 1940-1950-ті рр. Вирване коріння: дослідження, документи, свідчення. К., 2020. 51–68 с.
5. Макарчук С. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА (за матеріалами 1944-1945 рр. з Дрогобицької та Львівської областей). Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спецвипуск. Дрогобич, 2002. С.65–91.
6. Надольський Й. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939-1953 рр.) : монографія. Луцьк: Вежа, 2008. 258 с.
7. Попш Р. Депортаційно-переселенські процеси в Дрогобицькій області (1944-1953 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. 38. С. 203–206.